

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ: РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено ризик-менеджмент та роль обліково-аналітичного забезпечення підприємства. Розглянуто ключові етапи розвитку ризик-менеджменту, його особливості та події, що стали причиною, а також історичні підходи до оцінки ризиків. Систематизовано еволюційні етапи управління ризиками, спираючись на масштабні світові події у фінансовій та економічній сферах. В статті доведено, що якісно побудована система обліково-аналітичного забезпечення дозволить вчасно ухвалити ефективні управлінські рішення на підставі даних аналітичних розрахунків та облікової інформації та буде спрямованою на забезпечення захисту економічних інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Ключові слова: ризик-менеджмент; обліково-аналітичне забезпечення; ризик; невизначеність; управління ризиками.

Актуальність теми. Підприємницька діяльність на сьогодні характеризується високим ступенем невизначеності та ризикованості. Воєнний стан в Україні значним чином актуалізував проблематику управління ризиками в діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Це зумовлено тим, що дієва система попередження і зменшення негативної дії різного типу ризиків і загроз сприяє менеджменту і персоналу підприємства швидше адаптуватись до нових вимог часу, змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Протидія та упередження появи ризиків – складний процес, який вимагає від менеджменту мати ключові фахові компетенції, аналітичні здібності, креативне мислення. Важливу роль при цьому відіграє система обліково-аналітичного забезпечення як головна інформаційна база, що формує передумови прийняття управлінських рішень щодо управління ризиками.

Саме тому актуальним є визначення особливостей ризик-менеджменту та ролі обліково-аналітичного забезпечення в загальній системі менеджменту для уникнення загроз та ризиків і зменшення їх негативного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань впровадження та застосування системи обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства займалися у своїх працях багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Авен Т., Баралді П., Флейдж Р., Зіо Е., Валінкевич Н., Бардаш С., Боримська К., Вітлінський В., Панченко І., Цвігун Т. та інші. Проте ризик-менеджмент – це досить динамічна наука, яка потребує подальших наукових досліджень та розробок.

Мета дослідження полягає в розгляді теоретичних аспектів формування та функціонування системи ризик-менеджменту в діяльності суб'єктів господарювання та дослідженні ролі обліково-аналітичного забезпечення у його реалізації.

Викладення основного матеріалу. Не дивлячись на організаційно-правову форму підприємницької діяльності, мале чи велике підприємство, виявлення та швидка протидія ризикам є досить складним процесом, оскільки залежить від стадії життєвого циклу підприємства, його матеріально-технічного та технологічного оснащення, існуючого масиву знань, нормативно-правового поля в системі управління підприємством, умінь та навичок у менеджменту підприємства [1].

Етимологія терміну «ризик» сягає корінням у грецьке *risikon*, *risa* – струмок, скеля. У перекладі з італійської *risiko* означає небезпека, загроза, *risicare* – маневрувати між скелями. По-французьки *risque* – загрожувати, ризикувати [2].

Поняття ризику слід трактувати у таких аспектах: ризик як небезпека чи загроза; ризик як можливість; ризик як невизначеність.

Управління ризиками є комплексом заходів, спрямованих на мінімізацію можливих втрат бізнесу у зв'язку з настанням несприятливих подій [3].

Система ризик-менеджменту вимагає серйозного усвідомлення головних принципів її впровадження та їх інтеграцію у будь-які бізнес-процеси підприємства. Тобто має бути не тільки поверхневе використання існуючих принципів, підходів, але й розроблення практичних рекомендацій створення дієвої системи ризик-менеджменту, яка здатна виявляти ризики та загрози ще до їх появи, зменшуючи негативний вплив від настання несприятливої ситуації [1].

Ризик-менеджмент – це система, що включає в себе ідентифікацію та аналіз ризиків, управління ними (мінімізація або знешкодження загроз з метою прибутковості і успіху її діяльності підприємства в довгостроковому аспекті [4].

Ключові завдання ризик-менеджменту зображено на рис. 1.

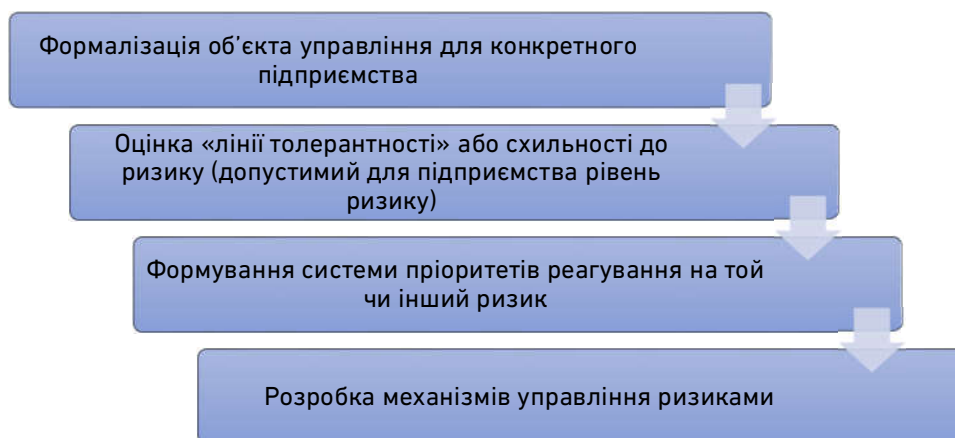

Рис. 1. Ключові завдання ризик-менеджменту
Узагальнено авторами за даними [5]

Комплексна система забезпечення управління ризиками підприємства – це сукупність засобів, методів і заходів, спрямованих на здійснення якісного захисту інтересів господарюючого суб'єкта від внутрішніх та зовнішніх загроз, які могли б призвести до економічних втрат. Негативний вплив на діяльність підприємств підштовхує їх до пошуку гнучких, кардинально нових, сучасних та альтернативних рішень та методів у подоланні кризових явищ. Економічна нестабільність, зростання потенційних конкурентів, наявність товарів-замінників та багато інших аспектів вимагають від українських підприємств саморозвитку на основі різноманітних новітніх стратегій, інноваційних розробок тощо, що в свою чергу і формує власну конкурентоспроможність, яка в кінцевому підсумку сприятиме їхньому ефективному розвитку та виходу на нові ринкові сегменти [6].

Розвиток системи управління ризиками підприємства почався ще на початку XX століття, етапи становлення цієї системи наведено у таблиці.

Таблиця

Етапи становлення управління ризиками підприємства

№ з/п	Роки	Період та його ознака	Характеристика
1.	40-60-ті роки XX століття	Становлення ризик-менеджменту	З'являється термін «ризик-менеджмент». У 1966-му році Insurance Institute of America вводить у практику складання трьох видів іспитів на одержання першого в страховій індустрії кваліфікаційного свідоцтва у сфері ризик-менеджменту (Associate in Risk Management)

продовження таблиці

2.	70-ті роки XX століття	Мікроризик-менеджмент, керування ризиками відбувається на рівні окремих осіб	Густав Гамільтон, ризик-менеджер шведської компанії Statsfretag, 1974 р. розробляє «коло ризик-менеджменту», яке наочно зображує взаємодію всіх елементів процесу управління ризиками – від оцінки і контролю до фінансування і комунікації. Організація American Society of Insurance Management 1975 р. змінює свою назву на Risk & Insurance Management Society (RIMS)
3.	80-ті роки XX століття	Управління активами і пасивами на рівні казначейства. Стратегічне управління активами і пасивами шляхом здійснення планування і контролю	У Вашингтоні 1980 р. було створено Society for Risk Analysis, що об'єднало фахівців з управління ризиками. У Лондоні 1986 р. створено Institute for Risk Management (Інститут ризик-менеджменту). Наприкінці 80-х років була створення концепції Value-at-Risk. Відбулася реалізація концепції в системі RiskMetrics, яка була розроблена банком J.P. Morgan на основі оцінки ринкового ризику
4.	90-ті роки XX століття	Управління ринковим ризиком шляхом його контролю в межах фінансового департаменту, поява функції «управління ризиками». Управління кредитним ризиком шляхом його контролю в межах фінансового департаменту, розвиток функції «управління ризиками». Управління операційним ризиком шляхом проведення внутрішнього аудиту, вживання функції «управління ризиками»	У 1993 році компанія GE Capital вперше вживає термін ChiefRisk Officer для позначення посади топменеджера, що займається всіма аспектами. В 1996 р. створено Global Association of Risk Professionals, що об'єднує ризик-менеджерів, які відповідають за операції на фінансових ринках. У 1997 році Risk Metrics Group (дочірня компанія J.P. Morgan) обнародувала спосіб розрахунку показника CreditVAR (аналог показника VAR у сфері кредиту).

продовження таблиці

5.	Початок XXI століття	Корпоративний ризик-менеджмент (ERM) ґрунтується на комплексному підході до управління ризиками, капіталом і оперативному управлінню активами і пасивами	У 2002 році був прийнятий закон Сарбейнса-Окслі про захист інвесторів. У цей період було створено Міжнародної професійної асоціації ризику-менеджерів (PRMIA)
----	-------------------------	--	---

Складено авторами за даними: [7]

Ризик-менеджмент є важливою складовою ефективного управління підприємством. В основному, ризик-менеджмент полягає в ідентифікації потенційних ризиків, оцінці їх впливу на підприємство та розробці стратегій щодо їх управління.

Виокремимо причини важливості ризик-менеджменту для підприємств:

1. Зменшення втрат: ризик-менеджмент сприяє зменшенню втрат, пов'язаних з можливими ризиками, що виникають у його діяльності. Це може бути втрата репутації, фінансові втрати, втрата клієнтів тощо.

2. Підвищення стійкості до змін: ризик-менеджмент допомагає підприємству стати більш стійким до змін в зовнішньому середовищі. Це може бути економічна криза, політичні зміни, природні катастрофи тощо.

3. Покращення прийняття рішень: ризик-менеджмент сприяє прийняттю раціональних управлінських рішень, оскільки він дозволяє краще розуміти ризики, пов'язані з певною діяльністю або рішенням.

4. Зниження вартості капіталу: підприємство, яке має розвинену систему ризик-менеджменту, може знизити вартість капіталу, оскільки воно є більш привабливим для інвесторів, які шукають стабільність та низький ризик.

Необхідно відмітити, що управління ризиками залежить від ефективної побудови системи обліково-аналітичного забезпечення, яка формується на основі інформації системи бухгалтерського обліку, облікових та аналітичних операціях, проведення оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності даного процесу і використанні його результатів при формуванні рекомендацій для прийняття управлінських рішень. При цьому загальна методологія і нормативні положення обліку і аналізу удосконалюються для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі [6].

Основною метою обліково-аналітичного забезпечення (ОАЗ) є забезпечення точної та своєчасної інформації для прийняття управлінських рішень на різних рівнях управління підприємством.

Система ОАЗ містить у собі такі компоненти, як:

1. Облікова система. Включає в себе результати обліку господарських операцій, зокрема обліку грошових коштів, розрахунків з контрагентами, заробітної плати, податків та інших фінансових операцій.

2. Аналітична система. Це програмні засоби для аналізу фінансової та економічної інформації, зокрема аналізу фінансових результатів підприємства, вартості продукції, аналізу конкурентоспроможності, аналізу фінансових ризиків та ін.

3. Бюджетна система. Включає в себе засоби для складання та контролювання бюджетів підприємства, в тому числі для складання річного бюджету, місячних та кварталних планів.

4. Інформаційна система. Складається з програмних засобів для збору, обробки та зберігання інформації про підприємство, а також даних про продукцію, складський облік, виробництво та інші операції.

5. Система управління витратами. Це програмні засоби для контролювання та зниження витрат на виробництво.

Система побудови обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства повинна мати таку структуру, а саме:

- уникнення ризику, що означає ухил від заходів, пов'язаних з ризиком;
- зниження впливу ризику на результати виробничо-господарської діяльності;
- це зниження ступеня ризику, тобто зменшення ймовірності ризику і об'єкту втрат;
- технічні, організаційні, правові заходи з усунення ризику;
- фінансові заходи [8].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Обліково-аналітичне забезпечення має важливе значення для управління ризиками на підприємстві. Основні причини такої важливості наступні:

1. Забезпечення точної та своєчасної інформації: ОАЗ дозволяє збирати та обробляти фінансову та економічну інформацію про підприємство, що дозволяє отримати актуальну та точну інформацію про фінансові результати підприємства. Це надає можливість своєчасно виявляти ризики та приймати належні рішення для управління ними.

2. Аналіз фінансової інформації: система ОАЗ дозволяє проводити аналіз фінансової інформації та відстежувати фінансові показники, що є важливим для виявлення потенційних ризиків та їх ефективного управління.

3. Складання бюджету та контроль витрат: ОАЗ дозволяє складати бюджет та контролювати витрати на підприємстві. Це допомагає уникнути недостачі фінансових ресурсів та виявляти можливі ризики, пов'язані з перевищенням бюджету та невідповідністю витрат бізнес-плану.

4. Виявлення фінансових ризиків: система ОАЗ дозволяє виявляти фінансові ризики та приймати належні заходи для їх управління.

1. Чайкіна А. О. Особливості інтеграції ризик-менеджменту в систему управління підприємством. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1337/1292> (дата звернення: 20.03.2023). 2. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1822/1758> (дата звернення: 19.03.2023). 3. Дикань В. Л., Посохов І. М. Дослідження міжнародних стандартів управління ризиками. *Бізнес-інформ*. 2014. № 1. С. 314–319. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-1_0-pages-314_319.pdf (дата звернення: 20.03.2023). 4. Матвієнко-Біляєва Г. Л. Ризик-менеджмент як сучасна система ефективного управління ризиками підприємницьких структур. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4867/4778> (дата звернення: 19.03.2023). 5. Луцюк В. А. Формування системи ризик-менеджменту на підприємстві. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31924/1/27_073_Lutsyuk%20Valeriya%20Anatoliyivna_20022.pdf (дата звернення: 20.03.2023). 6. Гуріна Н. В., Томша А. О. Аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками підприємства. URL: <file:///C:/Users/Acer/Downloads/1703%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96165-1-10-20221020.pdf> (дата звернення: 19.03.2023). 7. Герасименко О. М. Еволюція світового ризик-менеджменту. URL: www.investplan.com.ua/pdf/12_2013/9.pdf (дата звернення: 20.03.2023). 8. Юзва Р. П. Обліково-аналітична система – інформаційне забезпечення управління підприємством. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/oblikovo-analitichna-sistema-informaciyne-zabezpechennya-upravlinnya-pidpriemstvom.html> (дата звернення: 19.03.2023).

REFERENCES:

1. Chaikina A. O. Osoblyvosti intehratsii ryzyk-menedzhmentu v systemu upravlinnia pidpriemstvom. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1337/1292> (data zvernennia: 20.03.2023).
2. Donets L. I. Ekonomichni ryzyky ta metody yikh vymiryuvannia : navch. posib. Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury, 2006. 312 s. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1822/1758> (data zvernennia: 19.03.2023).
3. Dykan V. L., Posokhov I. M. Doslidzhennia mizhnarodnykh standartiv upravlinnia ryzykamy. *Biznes-inform*. 2014. No 1. S. 314–319. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-1_0-pages-314_319.pdf (data zvernennia: 20.03.2023).
4. Matviienko-Biliaieva H. L. Ryzyk-menedzhment yak suchasna systema efektyvnoho upravlinnia ryzykamy pidpriemnytskykh struktur. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4867/4778> (data zvernennia: 19.03.2023).
5. Lutsiuk V. A. Formuvannia systemy ryzyk-menedzhmentu na pidpriemstvi. URL: https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31924/1/27_073_Lutsyuk%20Valeriya%20Anatoliyivna_20022.pdf (data zvernennia: 20.03.2023).
6. Hurina N. V., Tomsha A. O. Aspekty oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia ryzykamy pidpriemstva. URL: <file:///C:/Users/Acer/Downloads/1703%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96165-1-10-20221020.pdf> (data zvernennia: 19.03.2023).
7. Herasymenko O. M. Evoliutsiia svitovoho ryzyk-menedzhmentu. URL: www.investplan.com.ua/pdf/12_2013/9.pdf (data zvernennia: 20.03.2023).
8. Yuzva R. P. Oblikovo-analitychna systema – informatsiine zabezpechennia upravlinnia pidpriemstvom. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/oblikovo-analitchna-sistema-informatsiine-zabezpechennia-upravlinnia-pidpriemstvom.html> (data zvernennia: 19.03.2023).

Doroshenko O. O. ^[1: ORCID ID: 0000-0002-6428-0326],

Candidate in Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Popchuk D. O. ^[1: ORCID ID: 0000-0002-5782-2676],

Senior Student

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

RISK MANAGEMENT: THE ROLE OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SECURITY OF THE ENTERPRISE

The purpose of the study is to consider aspects of the formation of a risk management system at the enterprise, which is aimed at achieving its goals, meets the interests of the enterprise and ensures reliable financial stability and independence of the enterprise for obtaining additional competitive advantages in the future and researching the role of accounting and analytical support in its implementation. The authors researched the etymology of the

term «risk» (risk as a danger or threat, risk as an opportunity, risk as uncertainty). The key tasks of risk management are defined. The key stages of the development of risk management, its features and the events that caused them, as well as historical approaches to risk assessment, are considered. The evolutionary stages of risk management are systematized, based on large-scale world events in the financial and economic spheres. The article proves that a qualitatively built system of accounting and analytical support will make it possible to make effective management decisions in a timely manner based on the data of analytical calculations and accounting information and will be aimed at ensuring the protection of the economic interests of the enterprise from external and internal threats. A system for building accounting and analytical support for enterprise risk management is proposed.

The authors came to the conclusion that risk management is a system that includes the identification and analysis of risks, their management (minimization or neutralization of threats, with the aim of profitability and success of the company's activities in the long term. Risk management depends on the effective construction of an accounting system analytical support, which is based on accounting data, accounting and analytical operations, conducting operational microanalysis, ensuring the continuity of this process and using its results in the formation of recommendations for making management decisions.

Keywords: risk management; accounting and analytical support; risk; uncertainty; risk management.

Отримано: 21 березня 2023 року
Прорецензовано: 26 березня 2023 року
Прийнято до друку: 31 березня 2023 року